

Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde
M E D R E S E L E R

Uluslararası Sempozyum
(05-07 Ekim 2012 Muş-Türkiye)

İslâm düşünce ve kültür tarihinde köklü bir geleneğe sahip olan medreseler, kendine has eğitim-öğretim sistemi, metodolojisi ve müfredat yapısıyla araştırma ve incelemeye konu olabilecek temel alanların başında gelmektedir. İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren eğitim ve öğretime bir "kurs" ya da "mektep" olarak başlayan medreseler, günümüze kadar uzanan tarihî süreçte çok önemli bir görevi üstlenmişlerdir. Başlangıçtan günümüze değin nitelikli ve kalifiye eleman yetiştirmeyi temel baz alan medreseler, hem bireysel anlamda hem de toplumsal-sosyal organizasyonun işleyişi ve müdavimliği konusunda önemli görevler icra etmişlerdir. Zira Selçuklu ve Osmanlı dönemi medreselerine bakıldığında, medrese sadece belli bir takım derslerin gösterildiği ya da bazı müfredat ve programların uygulandığı bir yapı olmaktan çıkmış bunun yanında, devlete ve yönetime eleman yetiştiren hatırı sayılır bir kaynak durumuna erişmiştir. Üzülerek belirtmek gerekir ki bu değerli ve saygın kaynak, kimi zaman mevcut siyasal otorite ve güç tarafından istismar edilmiş, kimi zaman da başlangıçta varlık bulduğu dinî ve manevî referanslarından hızla uzaklaşarak marjinal bir kimliğe bürünmüştür. Bu durum, medreseye olan ilgi ve rağbeti belli oranda frenlemiş hatta, insanlar nezdinde medrese, "*sorunlu bir kurum*" olarak algılanmıştır.

Tarihî süreçte çağları aşacak ve bütün insanları kucaklayabilecek bir eğitim-öğretim örgüsü, bakışı açısı ve metodolojisi geliştirmeyen medresenin dış dünyaya yansıyan bu hayat telakkisi, zamanla onun toplum içinde ötekileştirilmesine sebep olmuş ve medrese ortaya çıktığı ve varlık bulduğu esnadaki önem ve değerinden hızla uzaklaşarak kan kaybı yaşamıştır. Hiç kuşkusuz söz konusu

bu dışlama ve baskılamanın en büyük nedenlerinden birisi, medreselerin kendilerine has yukarıda sözü edilen orijinal nitelikteki bir metodolojiyi veya eğitim anlayışını geliştirip kullanamamalarıdır. Medreseler, ortaya çıktığı ve varlık bulduğu andan günümüze kadar kendi bütünlüğünü daha çok ders-müfredat ve müderris-talebe ilişkisi bağlamında görmeye çalışmış, manevra alanını da buna göre şekillendirmiştir. Ancak medreselerin görevi, sadece ders verip talebe yetiştiren bir eğitim-öğretim kurumu olmak değildir. Bunun yanı sıra medreselerin, kendi bağrından bir ihtiyaç olarak ortaya çıkıp varlık bulduğu gerçek sahiplerine yani halka karşı da büyük ve ihmal edilemez sorumlulukları vardır. Kaldı ki, kendi iç dünyalarını dışarıya kapatanlar, kendi kendilerine yetecekleri savına eksiksiz sadakat gösterenler, gelenekselleşen değerler üzerinde normlar kurmaya çalışanlar; bundan daha da acısı, son tahlilde bu düşünce ve icraatlarını birer din gibi takdim edenler, tarihin ve medeniyetin satırları arasına gömülmekten kendilerini kurtaramamışlardır. Aslında metodoloji konusundaki bu eksiklik ve rahatsızlık, sadece medresenin değil temelde bütün İslâm âleminin genel problemidir.

İslâm düşünce ve kültürünün önemli bir kalıtı olan medreseler, artı ve eksi yönleriyle gerçekte her dönemde inceleme ve araştırma konusu olmuştur. Benimsedikleri ve kabul ettikleri dünya görüşleri itibarıyla farklı cenahlarda saf tutan insanlar bile, her defasında medrese sisteminden ve onun etkilerinden bahseder olmuşlardır. Çünkü medreselerin, özellikle de Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki faal yapısı, toplumla ilişkisi ve sosyal organizasyonu tayin ve tespitteki olumlu ve katkı sağlayıcı yönleri dikkate alındığında, söz konusu ilgi ve rağbetin haklılığına yer açmak kaçınılmazdır. Bu nedenle medreseleri, eğitim-öğretim noktasında katı bir muhafazakârlıkla itham etmek, hele hele İslâm medeniyet ve kültürünün gelişmesi ve ilerlemesinin önünde birer engel olarak takdim etmek, hiçbir biçimde inandırıcı ve rasyonel değildir. Zira benimsemiş olduğu eğitim-öğretim modeli ve metodolojisi dolayısıyla birçok eleştiri ve tenkitleri üzerine çeken medreseler, bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiş ve halkın içinde insanların gönlünde varlık bulmuş olan bu kurumun halkla ve insanlarla olan ilişkisi ve diyalogu duma uğratılmıştır. Bu cümleden olmak üzere medreseleri, İslâm kültür ve medeniyetinin oluşumunda ve ivme kazanmasında takviye

rolü üstlenen önemli bir yapı taşı olarak görmek zorundayız. Çünkü medreseler, var olan birçok sıkıntı ve hengâmeye rağmen, elan kendisine tanınan imkân ve fırsatlar istikametinde hayatını ikame ve idame ettirmekte olup, insanlığa ve topluma hizmet yolunda önemli bir fonksiyonu da icra etmektedir.

Bütün bu aklî, rasyonel ve bilimsel değerler dizisi çerçevesinde, günümüzde medreselerin topluma ve bilim dünyasına tanıtılması, aktarılması, bir medeniyet kurumu olan bu teşkilatların yeniden okunması ve keşfedilmesi ihtiyacı, her zamankinden daha fazla gereklilik arz etmektedir. Dolayısıyla böylesi bir aktivite ve çabanın bilimsel ve ilmî çerçevede ele alınarak tartışılması, bu ana kadar medreseleri dışarıdan değerlendiren ve okuyan zihinlerin katı ve sarsılmaz bakış açılarına yeni bir düzen ve istikamet vereceği gibi, diğer taraftan medreselerin de kendilerini daha sağlıklı bir biçimde değerlendirmesine, durumdan vazife çıkarmalarına ve yeni manevra alanları oluşturmalarına önemli derecede olanak tanıyacaktır. Bu nokta-i nazardan tahlil edildiğinde eski dinî eğitim-öğretim geleneğini simgeleyen medreseler ile günümüz (modern) dinî eğitim-öğretiminin gerçekleştirildiği ilâhiyatları, her iki tarafın katılımı ve sunumlarıyla ele alındığı ve tartışıldığı ilmî ve bilimsel bir mecliste bir araya getirmek önemli bir görev ve sorumluluk olsa gerektir.

Söz konusu bu görev ve sorumluluk bağlamında, hem medreselere hem de İlâhiyat Fakültesi'ne ev sahipliği yapan Muş şehrinin tarihi, kültürel ve dinî dokusuna katkı sağlamak amacıyla, Muş Alparslan Üniversitesi Rektörlüğü ve Muş Alparslan Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi işbirliği ile 05-07 Ekim 2012 tarihleri arasında üç gün süreyle devam eden uluslararası bir sempozyum gerçekleştirilmiştir. Medreselerin beşiği olan Muş'ta gerçekleştirilen bu uluslararası sempozyuma medreseler ile ilâhiyat çevrelerinden büyük oranda katılım olmuş ve hem müderrisler hem de ilâhiyatçı bilim insanlarınınca medreseler enine boyuna detaylı olarak tartışılmıştır. Zira on ikisi yabancı, altmış dokuzu da yerli olmak üzere toplamda seksen bir tebliğin sunulduğu bu büyük organizasyonda, hem medrese müderrisleri hem de İlâhiyat Fakülteleri'nden saygın ve değerli bilim insanları görüş, düşünce ve sunumlarıyla önemli ve hatırı sayılır katkılarda bulunmuşlardır.

“Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler”

isimli uluslararası sempozyum, 05 Ekim 2012 cuma günü sabah saat 09.00’da Muş Alparslan Üniversitesi Rektörlüğü Prof. Dr. Sebahattin Zaim Konferans Salonu’nda başladı. Konferansın açılışına İlahiyat Fakülteleri ve medrese müderris ve mollalarının yanı sıra ülke içinden ve dışından pek çok sayıda akademisyen ve bilim adamı, İl Valisi, İl Emniyet Müdürü, Cumhuriyet Başsavcısı, İl Müftüsü, gazeteci ve yazarlar, yerel ve ulusal basından çok sayıda temsilci ve organizatör ile Muş Alparslan Üniversitesi öğrencileri ve Muş halkından kahir ekseriyette katılım gerçekleşti. Konferansın açılışı ise, Muş Alparslan Üniversitesi’nin tanıtımını tema edinen kısa bir sinevizyonun ardından, Muş Alparslan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet Dinçoğlu’nun Kur’ân-ı Kerim tilavetiyle başladı. Daha sonra, İlahiyat Fakültesi Dekanı ve Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı Prof. Dr. Fethi Ahmet Polat tarafından sempozyumunun düzenlenmesi ve maksad-ı icrasını esas alan bir “hoşgeldiniz” konuşması yapıldı. Fethi Ahmet Polat konuşmasında, medreselerin geçmiş dönemlerde ve günümüzde eğitim-öğretim harcının şekillenmesinde ve hizmet ehli bilim ve din adamlarının yetişmesinde çok önemli bir rol üstlendiklerinin altını çizdi. Polat, bu konuda söylenmesi gereken çok şey olduğunu ancak bunu, sempozyum süresince tartışacak olan medreselerin müderrisleri ile ilahiyatçı ilim insanlarına bırakılmasının daha doğru ve şık bir davranış olacağına inandığını ifade ederek, sempozyumun her iki taraf için de hayırlı olması temenni ve dileklerinde bulundu. Polat, sempozyumun tertiplenmesinin temel maksadını, şu cümleleriyle özetlemeye çalıştı:

“Medreseler dediğimizde, geçtiğimiz asrın başından itibaren yaşanan bir zihniyet değişikliğinden, müfredatta gerçekleştirilen yeniliklerden ve yapısal açıdan etkileri bugün bile devam eden köklü reformlardan bahsettiğimiz biliniyor. Eşefle belirtmek gerekir ki bu ıslah çalışmalarından -İstanbul medreseleri hariç- Anadolu medreseleri yeterince istifade edememiştir. Osmanlı’nın son dönemi ile Cumhuriyet’in ilk yıllarında Konya, Kayseri, Sivas ve Erzurum gibi şehirlerdeki medreselerde kibrit alevine benzer tarzda gözlemlenen ıslahat çalışmaları, tabiatı itibarıyla uzun ömürlü olamamıştır. Cumhuriyet’in ilanından sonra “Tevhid-i Tedrisat” ile eğitimi tek

elde toplamaya dönük adımlar dağınık durumdaki okulları belli bir çerçeveye yerleştirmiş ise de, cins kafaların yetişmesine imkân veren özgün eğitim kurumlarının sonunu getirmiştir. Özellikle dinî ilimlerde tebarüz eden bazı medreselere süreç içinde tırpan vurulması, mevcutların da bir zaman sonra devlet ideolojisine paralel bir eğitime mecbur ve mahkûm edilmesi, dindar halk kesimlerinin resmî okullardan- sa gayri resmî medreselere rağbet etmesine yol açmıştır.

Devlet erki ile temelden bir çatışma içerisine düş(ürül)en medreseler, bugüne kadar maruz kaldığı tutum ve davranışlara ve karşı karşıya kaldığı maddî-manevî pek çok zorluğa, arkasındaki halk desteği sayesinde tahammül edebilmiştir. Ancak bu yeni durum, medreselerin, dışarıdan bir müdahaleyle kritize edilmesi bir yana, bir iç kritiğe tabi tutulmasını dahi imkânsız hale getirmiştir; çünkü arkasında halk desteği dışında hiçbir güç bulunmayan medreseler, talebelerine gizli saklı mekânlarda, hatta kimi zaman damlarda, ahırlarda, mağaralarda gözlerden uzak bir şekilde eğitim vermek zorunda kalmıştır. Devleti kuran iradenin medreselere yanlı bakması, medreselerin de devlet eliyle kurulan dinî müesseselere yanlı bakmasına yol açmıştır. Filhakika medreselerin bu ihtiyatlı yaklaşımı hiç de haksız sayılamaz; çünkü Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana devlet erkinin dindarları kontrol altında tutma arzusu din eğitimini kontrol altına alma arzularını da kıskırtmış ve bu iştihayı tatmin için İmam-Hatiplerle İlahiyat Fakülteleri kurulmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, dünyanın ve Türkiye'nin geldiği noktada hem devlet eliyle kurulan dinî müesseseler hem de devlet ideolojisinin yan baktığı medreseler, müşterek bir zeminde buluşmaya, düne nispetle bugün çok daha yakındır. Nitekim resmî kurumların medreselerle gayri resmî düzlemlerde kurmaya başladığı ilişkiler, bu kaçınılmaz buluşmanın müjdecisi mahiyetindedir.

Muş Alparslan Üniversitesi ve İlahiyat Fakültesi'nin düzenlemiş olduğu, "Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler" başlıklı uluslararası sempozyum, medreselere karşı geç kalmış bir görevin ifası olarak görülmelidir. Umarız bu adımın arkası gelir ve daha özel başlıklar taşıyan sempozyumlar, paneller, forumlar, konferanslar, seminerler, kitaplar, dergiler ve diğer akademik çalışmalar yoluyla medreseler Türkiye'deki entelijansiyanın gündemine girer. Bilinmelidir ki İslamî ilimlerin bir kez daha tarihteki altın çağını yaka-

laması; ancak resmî, gayri resmî eğitim kurumlarının tatlı bir rekabet içerisinde kendi yetkinliklerini ortaya koymaları ve hiçbir müessese-nin diğerini ötekileştirmedeği bir fikir ortamını kalıcı hale getirmeleriyle mümkün olacaktır. Bu altın çağın insanlığa yeniden sunulması meyanında müslümanlarca ortaya konan her teşebbüs, ilmin ve bilimin egemenliğindeki bir dünyayı herkesten fazla onların hak etmesinin bir gereği olduğu kadar İslam'ın onlara yüklediği kaçınılmaz sorumluluğun bir tezahürü olarak da görülmelidir."

Açılıştaki son "selamlama" konuşması da, Sempozyum Onur Kurulu Başkanı ve Muş Alparslan Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nihat İnanç'ındı. Prof. Dr. Nihat İnanç konuşmasında, böylesine büyük bir organizasyonda İlâhiyat Fakülteleri ile medrese alimlerini aynı sofranın etrafına oturtmaktan ve kendilerini Muş'ta ağırlamaktan ötürü büyük bir gurur ve memnuniyet duyduklarını ifade etti. Bu sempozyum dolayısıyla ilâhiyat ve medrese kavşağında birçok ilmi ve bilimsel verilerin ilim dünyasıyla paylaşılacağını dile getiren İnanç, başta Sempozyum Düzenleme Kurulu olmak üzere emeği ve hizmeti geçen bütün idarî ve akademik personele teşekkür ederek konuşmalarını tamamladı.

Açılış ve protokol konuşmalarından sonra, sempozyumun ilk ayağını oluşturan panellere geçildi. Sempozyum organizasyonunun daha sağlıklı ve verimli seyri açısından, Sempozyum Düzenleme Kurulu ve Koordinatörlüğü'nce iki aşamalı bir uygulama ön görülmüştür. Buna göre sempozyumun ilk aşamasında/gününde, saat 10.00'da Muş Alparslan Üniversitesi Rektörlüğü Prof. Dr. Sebahattin Zaim Konferans Salonu'nda, her birini ilâhiyatçı bazı bilim adamları ile medrese mollaları ve müderrislerinin oluşturmuş olduğu ayrı ayrı iki panel düzenlendi. Öyle ki, "**Medreselerin Dünü ve Bugünü-I**" başlıklı Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu'nun yönettiği ilk panelde, Prof. Dr. Hüseyin Atay, Prof. Dr. Süleyman Ateş ve Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma gibi medrese kökenli olup Türkiye'nin yetiştirmiş olduğu saygın ve değerli ilâhiyatçı bilim adamları sunum ve konuşmalarını yaparak görevlerini ifaya çalıştılar. Bu konuşmalarda daha çok, mezkûr bilim adamlarının medreseden aldıkları eğitim ve kültürü, ilâhiyat formasyonu ile birleştirmiş oldukları gerçeğine dikkat çekildi. Ayrıca medrese eğitim-öğretiminin, bilim adamlarının kendi hayatlarında ayrı bir önem ve değeri olduğu hu-

susu da bu söylemlerde öne çıkan başka bir ayrıntı idi. Daha sonra ilâhiyatçı bilim adamları konuşmalarını, bugün gelişen ve değişen dünya şartlarında medreselerin de kendilerini yenileme ve düzenlemelerinin gerekliliğine işaret ederek tamamladılar.

Öğleden sonra Araştırmacı-Yazar Mehmet Beşir Eryarsoy başkanlığında, "**Medreselerin Dünü ve Bugünü-II**" başlıklı panel düzenlendi. Bu panelde de Fethullah Ayte, Abulkadir Badıllı, Alâeddin Mücâhidî, Abdülgâni Mutlu ve Müfit Yüksel gibi, saygın ve değerli bir çok medrese mollası, müderrisi ve kanaat önderi söz alıp tartıştılar. Bu konuşmalar, medrese içinden gelen değerli hocalar tarafından gerçekleştirildiği için, genelde medreselerin tarihi ve gelişim süreçleri üzerine kurgulandı. Özellikle de sempozyuma bölgedeki medreselerin molla ve müderrislerinin katılımlarının olması ve işin mutfağından gelen birileri olarak medreselerle ilgili tespit ve mülâhazalarda bulunmaları, dinleyiciler ve diğer katılımcılar nazarında olumlu bir etki yaptı. Günün sonunda en anlamlı ve birleştirici konferans ve sunum ise tek olarak, Amerika'dan misafir katılımcı olarak gelen Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yusuf Ziya Kavakçı tarafından gerçekleştirildi. "*Medreseden İlahiyat Fakültesine: İslâmî İlimlerin Tedrisindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri*" başlıklı bu konuşmaya, katılımcılar ve özellikle de öğrenciler büyük bir rağbet ve ilgi gösterdiler. Yusuf Ziya Kavakçı konuşmasında, bilimin bugün eriştiği noktada -kimi eksiklikleri olmakla birlikte- İslâm dünyasının eskiye nazaran çok daha iyi bir konumda olduğunu vurguladı. Yetişen ve yetiştirilen genç nesiller sayesinde, İslâm aleminde bilimin gelişiminin yeniden ivme kazanacağını vurgulayan Kavakçı, konuşmasını medreselerle ilgili bir sempozyuma katılımından duyduğu memnuniyet ve sevincini dile getirerek bitirdi. Böylece sempozyumun ilk gününde ikisi oturum başkanı, sekizi panelist; biri de doğrudan konuşmacı olmak üzere toplamda on bir konuşmacının yer aldığı oturumlar tamamlanmış oldu.

Sempozyumun ikinci günü 06 Ekim 2012 cumartesi günü ise, bütün oturumlar Muş Alparslan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde gerçekleştirildi. Sempozyuma olan rağbet ve ilgi dolayısıyla gelen tebliğleri değerlendirmeye alan Sempozyum Düzenleme Kurulu, zamanla yarışircasına aynı anda ayrı ayrı üç salon oluşturmak suretiyle organizasyonun düzenli, sistematik ve bir o kadar da renkli

geçmesine ön ayak oldu. Bu nedenle olsa gerek ki, tebliğ metinlerine öncelik ve fırsat tanındığından, hiçbir oturumda müzakereye yer açılmadı.

Cumartesi günü sabah saat 09.00'da başlayan ve 10.15'te sona eren I. oturumların A salonunda, oturum başkanı Prof. Dr. Şerafettin Gölcük idi. Bu oturumda Yrd. Doç. Dr. Mustafa Öcal, "*Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Gerçekleştirilen Medrese Islahatları Üzerine Bir Değerlendirme*" başlıklı bir tebliğ sunarken; Prof. Dr. Kasım Şulul da, "*Klasik Eğitim-Öğretim Kurumlarının Dayandığı Esaslar*" konulu tebliğini dinleyicileriyle paylaştı. Bu oturumda daha sonra Prof. Dr. Yakup Civelek, "*Klasik Bir Kurumun Modern Dünyada Var Olabilirliği (Günümüz Dünyasında Medreselerin Yaşayabilmesinin Yolu/Yöntemi)*" başlıklı tebliğini sunarken; Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakkı İmamoğlu da, "*(İslâm'ın Kadim Geleneğinden) Medreselerden (Vatandaşlık Bilincine) Mekteplere: Hedef-İçerik ve Paradigma Sorgulamaları*" konulu tebliğini sundular. Bu tebliğlerde ortaklaşa bir tema olarak, daha çok medresenin tarihsel serüveni, oluşumu, gelişimi ve günümüze yansımaları konu edinildi.

I. oturumun B salonunda ise, oturum başkanı Prof. Dr. Ali Akpınar idi. Bu oturumda Doç. Dr. Şakir Gözütok, "*İslâm Dünyasında Medreseler ve İhtisas Medreselerinin Doğuşu*" başlıklı bir tebliğ sunarken; Doç. Dr. Ali Yavuz da, "*Bir İhtisas Medresesi Olarak Dârü'l-Hadislerin Önemi*" konulu tebliğini arz ettiler. Daha sonra Yrd. Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç, "*Medreselerin Ortaya Çıkmasına Zemin Hazırlayan Tarihsel Süreç*" isimli tebliğini sunarken; Yrd. Doç. Dr. Ercan Uyanık ile İrfan Davut Çam da ortaklaşa, "*II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerde Islahat Çalışmaları*" başlıklı tebliğini salondakilerle paylaştılar. Bu tebliğlerde, medreselerin kuruluştan sonra zamanla kurumsallaşmaya doğru yol almış oldukları; ihtisas medreselerinin oluşumu ve kuruluşunda siyasi-kültürel ve dinî bazı faktörlere vurgu yapıldı.

Prof. Dr. Mehmet Mahfuz Söylemez'in oturum başkanlığını üstlendiği I. oturumun C salonunda ise, Prof. Dr. Ali Özgür Özdil, "*Medreselerin Islahı Tartışmaları Bağlamında Avrupa'da İslâm İlahiyatı Eğitimi*" konulu bir tebliğ sunarken; Prof. Dr. Rabie E. Abdelhalim de, "*İstihdâmu's-Şi'ri'l-'Arabî li Tedrîsi Menheci'd-Dirâseti'l-İnsâniyye bi Külliyyati't-Tıbb*" isimli tebliğini Arapça dilde arz ettiler.

Bu oturumda daha sonra Dr. Abdülazîz Dinar “*Madrassa Education in Pakistan: Challenges and Opportunities of Curriculum and Instructions*” konulu tebliğini sunarken; Ayşe Polat da, “*Medreses in The Aftermath of The Wwi: The case of Medresetu’l-İrşâd*” başlıklı tebliğini dinleyicileriyle paylaştı. Bu tebliğlerde genel olarak, medreselerdeki yenileşme ve ıslahat çalışmaları ile medreselerin bu değişimden nasıl etkilenmiş oldukları gerçeğine dikkat çekilmiştir. Hatta olayın biraz daha somutlaşması adına bölgedeki medrese örneklemelerinden hareketle kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Cumartesi günü saat 10.30’da başlayan ve 11.45’te sona eren II. oturumların A salonunda oturum başkanı Prof. Dr. Şinasi Gündüz idi. Bu oturumda Prof. Dr. Ahmet Ağırakça, “*Medreselerde Okutulması Gereken Müfredat Üzerine*” konulu bir tebliğ sunarken; Prof Dr. Mehmet Sait Şimşek de, “*Medreselerin Mevcut Durumu ve Beklentileri*” isimli tebliğini arz ettiler. Son olarak da Dr. Muhammed Sâdık Hâmîdî, “*Doğu ve Güneydoğu Medreselerinin Mâhiyeti ve Ders Müfredatının Islahı*” başlıklı tebliğini sundular. Bu tebliğlerde, medresenin oluşumu, teşekkülü ve tarihsel öz geçmişinden öte, artık medreselerin içine daha doğrusu ders müfredatları ve programlarıyla ilgili öneri ve teklifler dinleyicilerle paylaşıldı.

II. oturumun B salonunda ise, oturum başkanı Prof. Dr. Mehmet Yalar’dı. Yabancı dildeki tebliğlerin konu edildiği bu oturumda Raid Emir Abdullâh Râşîd, “*Müellefâtü’l-Müderresine’l-Etrâki’l-Ahnâf fi’l-İlmi’ş-Şer’i min Hilâli Kitâbi Tabakâti’l-Hanefiyye li’bni’l-Hannâ’i*” başlıklı bir tebliğ sunarken; Mehmet Salih Ekinci de, “*Takrîr ‘ani’l-Medârisi’l-İslâmiyye fî Turkiyâ ‘Ammeten ve ‘an Medreseti’l-Felâh fî Medîneti Konya Hâsseten*” konulu tebliğini arz ettiler. Son olarak da Prof. Dr. Mahfuz Söylemez, “*Muşlu Molla Hasan Bânûkî (ö.1465) ve Medreseleri*” konulu tebliğini sundular. Bu tebliğlerde, medreseler bazı örnekler üzerinden hareketle karşılaştırılmalı olarak incelenerek bu doğrultuda var olan eksikliklere dikkat çekildi.

Prof. Dr. Şadi Eren’in oturum başkanlığı yaptığı II. oturumun C salonunda ise, Doç. Dr. Yılmaz Karadeniz ile Dr. Manizheh Sadri ortaklaşa, “*İran’da Yenileşme Hareketleri Kapsamında Dâru’l-Fünûn Medresesi’nin Kurulması*” konulu tebliğlerini sunarken; Yrd. Doç. Dr. Kasım Mominov da, “*Orta Asya Medreselerinin Tarihsel Gelişimi ve Felsefi Temelleri*” konulu tebliğini sundu. Daha sonra da Dr. Ta-

hir Aşırov, “*Türkmen Kültüründe Medrese Olgusu ve Algısı*” isimli tebliğini arz ederken; Yrd. Doç. Dr. Şahin Ahmetoğlu da, “*Ca’ferî Mezhebinde Medrese Gelenekleri (İran ve Azerbaycan Örneği)*” konulu tebliğini dinleyicilerle paylaştı. Bu oturumda daha çok Orta Asya Türk kültüründeki medrese geleneği ve kültürü işlenmiş olup, ülkemizdeki medrese gelenekleriyle karşılaştırılma yoluna gidildi.

Cumartesi günü öğleden sonraki III. oturumlar saat 13.00’da başladı ve 14.15’te sona erdi. Buna göre, III. oturumların A salonunda oturumu başkanlığı görevi Prof. Dr. Yasin Aktay’da idi. Bu oturumda Prof. Dr. Mustafa Aydın, “*Medreseye Yönelik Modern Eğitim Merkezli Eleştirilerin Kritiği*” isimli bir tebliğ sunarken; Prof. Dr. Mehmet Yalar da, “*Seyda, Mele ve Fakihlerin Bölgenin Dinî ve Kültürel Hayatındaki Yeri*” konulu tebliğini sundu. Bu oturumda son olarak Prof. Dr. Abdülhamit Birişik, “*Günümüzde Medreseyi Konuşmanın Anlamı*” başlıklı tebliğ metnini aktardılar. Bu tebliğlerde de genel olarak, günümüzde varlığını devam ettiren medreselerin belirgin ve bariz problem ve sıkıntılarını değinildi. Medreselerin buldukları yerler ile bölge insanlarını bir araya getirmenin ve bu kurumları desteklemelerinin nasıl olacağına ilişkin çözüm önerileri anlatıldı.

III. oturumun B salonunda oturum başkanı, Prof. Dr. Mehmet Sait Şimşek’ti. Bu oturumda Van İl Müftüsü Nimetullah Arvas, “*Arvas Medresesi ve Toplum Üzerindeki Etkileri*” konulu tebliği sunarken; Medrese Müderrisi Muhammed Doğan da, “*Medrese-İlâhiyat Buluşması*” isimli tebliğini aktardı. Ayrıca Medrese Müderrisi Nizamettin Yakışık, “*İlim ve İrfan Aşıyanı Medreseler*” başlıklı tebliğini arz ederken; yine Vanlı Medrese Müderrislerinden Raşid Dünder da, “*Günümüzde Medreseler: Problemleri ve Islah Önerileri*” konulu tebliği sundu. Bu tebliğler, genelde medrese içinden gelen hocalar tarafından hazırlanıp sunuldukları için, sempozyumun başlangıçta hedeflediği ana maksadına ulaşması açısından gayet yararlı oldu. Bu tebliğler sayesinde, bir de medrese penceresinden bakışla medreseler ele alınmaya çalışılmış oldu.

Prof. Dr. Şamil Dağcı’nın başkanlık ettiği III. oturumun C salonunda Prof. Dr. Çağfer Karadaş, “*Nizâmiye Medreseleri ve Gazzâlî*” konulu bir tebliğ sunarken; Yrd. Doç. Dr. Veli Sırım da, “*Selçuklulardan Günümüze Medreselerin Finans Kaynakları*” başlıklı tebliğini arz etti. Son olarak da Yrd. Doç. Dr. Akif Akto tarafından, “*Tarihî Bir*

Realite Olarak Medrese-Otorite İlişkisi (Cizre Örneği) isimli tebliğ konu edildi. Bu tebliğlerde medrese-siyaset-otorite ilişkisi konu edilmiş olup, bu süreçte medreselerin ve müderrislerin bu durumdan nasıl etkilenmiş olduklarına vurgu yapıldı. Bilindiği üzere tarih boyunca din ile siyaset eşdeğer bir çizgide seyretmiştir. Emevîler'e bakıldığında Cebriyye; Abbâsîler'e gelindiğinde ise Mu'tezile'nin resmî bir ideoloji olarak benimsendiği ve ilan edildiği görülmektedir. Bu durum Selçuklu iktidarında da değişmemiş Nizâmül-Mülk, el-Gazzâlî'yi "*Huccetü'l-İslâm*" ilan etmiş ve Nizâmiye Medreseleri'nin baş müderrisliğine tayin etmiştir. Dolayısıyla hem Selçuklular hem de o geleneği takip ettiren Osmanlılar'da medreselerde yıllarca "*Eş'arî Akâid*"i okutulmuştur.

Cumartesi günü IV. oturumlar öğleden sonra saat 14.30'da başladı ve 15.45'te sona erdi. Buna göre, IV. oturumun A salonunda görevli başkan Prof. Dr. Ahmet Ağırakça idi. Bu oturumda toplamda beş adet tebliğ sunuldu. Şöyle ki; Dr. Mahmoud Hussein Mohammad, "*el-Müessesâtu ve'l-Cem'iyâtü'l-Kur'âniyye ve Devruhâ fi İ'dâdi Hafazâti Kitâbillâh*" konulu bir tebliğ aktarıırken; Ahmed Hâlid Yusûf Şukrî de, "*el-Merkezü's-Sekâfiyyu'l-İslâmî fi'l-Câmi'âti'l-Ürdüniyye ve Devruhü fi Ta'limi Kur'âni'l-Kerîm ve 'Ulûmih*" isimli tebliğini sundu. Diğer taraftan Dr. 'Ali b. 'İsâ ed-Derîbî, "*Ta'limu'l-Kur'ân fi'l-Müessesâti'l-Kur'âniyye ve Eseruhu'l-İlmî ve't-Terbevî (el-Ketâtîb el-Kur'âniyye fi'l-Mağrib Enmûzecen)*" başlıklı bir tebliğ sunarken; Yrd. Doç. Dr. Mahmud Gavsânî ise "*Dirâsâtu'l-İcâzi'l-Kur'âni fi'l-Medârisi's-Şer'iyye (Dirâsa Mukârane)*" konulu tebliği arz ettiler. Son olarak da Doç. Dr. Nurullah Kurt, "*el-Medârisu'l-Ehliyye fi Mâlizyâ ve Devruha'l-Hadârî fi Binâ'i'l-Huviyyeti'l-İslâmiyye li Şa'abi'l-Malâyi*" isimli bir tebliğ sundular. Bu tebliğlerde, medrese müfredatlarında ne derecede Kur'ân ve Kur'ân ilimlerinden istifade edilebildiğine ilişkin analizler yapıldı. Bu bağlamda dünyanın değişik yerlerinde eğitim-öğretime devam eden medreselerin ders müfredatlarıyla ilgili tenkit ve mülâhazalar salondakilerle paylaşıldı.

IV. oturumun B salonunda görevli oturum başkanı Prof. Dr. Hüseyin Atay, oturumun açılışını gerçekleştirdi. Bu oturumda Doç. Dr. Ahmet İnan, "*Modernleşme Sürecinin Kırılma Noktasında Medrese Epistemolojisindeki Dönüşümün İcazatlara Yansımaları: İki Ana Örnek*" konulu bir tebliğ sunarken; Arş. Gör. Nurullah Yazar da, "Medrese-

lerin Toplumsal ve Dinî Gelişimdeki Rollerini (İsfahan Örneği)" isimli tebliğini aktardılar. Daha sonra ise Yrd. Doç. Dr. Ferhad Tekin, "So-yo-Politik Figürler Olarak Nehri Medresesi Şeyhleri" isimli bir tebliğ aktarıırken; Yrd. Doç. Dr. Joseph Gabriel Baudouin de, "Medârisuna ve Turûkuhâ et-Ta'limiyye" başlıklı tebliğini sundu. Bu oturumdaki tebliğlerde genel olarak medreselerdeki ders müfredat ve programları ile bu müfredatların oluşumunda büyük rol oynayan epistemik ve felsefi alt yapının bir bakıma çözümlemesi gerçekleştirildi. Bu meydana değişik örneklerle konu desteklendi ve istikamette yapılması gereken öneriler dinleyicilerle paylaşıldı.

Prof. Dr. Abdülhamit Birışık tarafından başkanlığı gerçekleştirilen IV. oturumun C salonunda Arş. Gör. Emran Çelik, "Geleneği Olan Medreseler ve Tarihi Kökenleri (Tillo ve Norşin Örnekleri)" konulu bir tebliğ sunarken; Tillo Medresesi Müderrisi Abdülbaki Yahya-oğlu, "Tillo Medreselerinde Sosyal Hayat" başlıklı bir tebliğ arz etti-ler. Daha sonra da Yrd. Doç. Dr. Adnan Memduhoğlu, "Geçmişten Günümüze Tillo Medreseleri" isimli bir tebliğ aktarıırken; Okt. İsmetullah Sâmi de, "Çokreşî Köyü Özelinde Medrese Eğitimi" konulu tebliğini dinleyicilerle paylaştı. Bu tebliğlerde genel olarak, yerel bazı medrese örneklerinden yola çıkarak sunumlar yapılmaya gayret edildi. Böylece medreselerin yekinen tanınması sağlanmış; medreselere olan bakış ve ön görünümün durumu tespit edilmiştir.

Cumartesi günü saat 16.00'da başlayıp 17.15'te sona eren V. oturumların A salonunda oturum başkanı, Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma idi. Bu oturumda Prof. Dr. Şadi Eren, "Bedüzzaman Sa'id Nursi'nin Medrese Hayatı ve Medresetü'z-Zehrâ İdealî" isimli bir tebliğ sunarken; Müfit Yüksel de, "Medresetü'z-Zehrâ Projesini Bugünden Okumak: Bölge Medreselerini Din Eğitim Merkezli Olarak Islah ve Geliştirme İmkânı ve Bunun Toplumsal Barışa Katkısı" başlıklı bir tebliğ sundu Diğer yandan Van Dîhi Medrese Müderrislerinden Salih Çakay, "Muvazenetan/Kışandına Nazdara Medreseyn Beri Yen A Nihâ" konulu bir tebliğ aktarıırken; Arş. Gör. Metin Yıldız ise, "Di Medreseyn Rojhelatda Perwerdehîya Bi Zimane Kurdî û Çend Berhemên Kurdî Yen Bijartî" başlıklı bir tebliği dinleyicileriyle paylaştı. Bu tebliğlerde ortaklaşa tema olarak, bölgede yakın dönemde ve günümüzde yer edinmiş olan bazı medreselerin gelecek (istikbâl) hedefleri örnekler üzerinden aktarılmaya çalışıldı. Bu bağlamda bu

hedeflerin vakıyayla ne derece örtüştükleri veya maksatlarına ulaşip-ulaşmadıklarının nesnel ve rasyonel anlamda sorgulaması yapılmıştır.

V. oturumun B salonunda başkan Prof. Dr. Mehmet Zeki Duman idi. Bu oturumda Prof. Dr. Gıyasettin Arslan, “*Medreselerin Temel Tefsir Referansı Olarak Kâdî Beydâvî’nin Mesajcı Yorum Açısından Kritiği*” isimli tebliğ sunarken; Prof. Dr. Mustafa Öztürk de, “*Osmanlı Medrese Geleneğinde Tefsir İlminin/Dersinin Yeri*” başlıklı tebliği aktardılar. Daha sonra da Yrd. Doç. Dr. Şahin Güven, “*Şark Medreseleri ve Dinî Yüksek İhtisas Eğitim Merkezlerinde Okutulan Tefsir Derslerinin Mukayesesî*” konulu tebliğ sunarken; Yrd. Doç. Dr. Murat Kayacan da, “*Cumhuriyet Dönemi Medreselerinde Okutulan Tefsir Dersleri Üzerine Bir Form ve İçerik Değerlendirmesi*” başlıklı tebliği sundu. Bu tebliğlerde medreselerde baş ders olarak okutulan ve an itibarıyla okutulmakta olan tefsir derslerinin müfredat ve içerik açısından bir analizi gerçekleştirildi. Nitekim tefsir derslerinin yeterli olup-olmadıkları, medrese ve ilâhiyat nokta-i nazarından bakılarak değerlendirildi. Bu bağlamda, kalıcı ve etkili bir tefsir dersi geleneğinin oluşması babında yeni kaynak önerileri ve ders içerikleri, bu tebliğlerde söz konusu edilen diğer konular arasındadır.

Prof. Dr. Sadık Kılıç, V. oturumların C salonunda oturum başkanıydı. Bu oturumda Prof. Dr. Hasan Çiftçi tarafından, “*Sa’dî-yi Şîrâzî’de Medrese İmajı*” isimli tebliğ sunulurken; Doç. Dr. Temel Öztürk de, “*Evlîya Çelebi Seyahatnamesinde İstanbul Medreseleri*” başlıklı bir tebliğ sundu. Ayrıca bu oturumda Yrd. Doç. Dr. Yusuf Köşeli, “*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı ve Sinemasında Medrese/Molla İmajı*” başlıklı bir tebliğ arz ederken; Yrd. Doç. Dr. Ramazan Şahan da, “*Osmanlıdan Cumhuriyet’e Giden Yolda Âkîf’e Göre Medrese ve Mektep*” isimli bir tebliğ sundu. Görüldüğü üzere bu tebliğ metinlerinde genel olarak, Türk edebiyat literatürü ve geleneğine ait örneklerden bazı yansımalar konu edinilmiştir. Başka bir söylemle, medrese algısı ve yorumunun edebiyat ve medya nosyonu bariz bir biçimde tanıtılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır.

V. oturumlardan sonra 06 Ekim 2012 Cumartesi gününe ait tebliğler de bu şekilde sunulmuş ve oturumlar tamamlanmış oldu. Tıpkı sempozyumun ikinci gününde olduğu gibi 3. gün, yani 07

Ekim 2012 pazar günü de bütün oturumlar, Muş Alparslan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde gerçekleştirildi.

Sempozyumun 3. günü olan 07 Ekim 2012 pazar günü oturumlar sabahleyin saat 09.00'da başladı ve 10.15'te sona erdi Buna göre, VI. Oturumun A salonundaki oturumun başkanı Prof. Dr. Şehmus Demir idi. Bu oturumda Araştırmacı-Yazar Mehmet Beşir Eryarsoy tarafından, "*Medrese Eğitimi Kur'an Merkezli Düşüncenin Önemi*" konulu bir sunun gerçekleştirilirken; Yrd. Doç. Dr. Abdülmuttalip Arpa tarafından da, "*Şark Medrese Eğitimi Kur'an Birikimi*" isimli bir sunun yapıldı. Daha sonra da Doç. Dr. Mehmet Dağ'ca, "*Günümüz Medreselerinde Kur'an Eğitimi ve Öğretimi - Güneydoğu Örneği*" konulu tebliğ sunulurken; Prof. Dr. Muhammed Hanefi Palabıyık ile öğrencileri Kübranur Kara ve Şeyma Karadağ tarafından da ortaklaşa, "*Medrese Eğitimiyle Oluşan Resulullah Algısı*" başlıklı bir tebliğ sunulmuştur. Bu tebliğlerde de, özellikle medreselerde verilen Kur'an eğitiminin kritiği bahis konusu edilerek medrese-ilâhiyat buluşmasından hareketle yeni bir içerik ve form düzenlemesinin gerekliliğine işaret edilmiştir.

VI. oturumun B salonu ise, Prof. Dr. Abdülkerim Ünalın başkanlığında toplandı. Bu oturumda Prof. Dr. İsa Yüceer, "*Dil Özelliği İtibariyle Arapçanın Yaşayan Diller Arasındaki Yeri*" isimli tebliği sunarken; Yrd. Doç. Dr. Hasan Aktaş da, "*Modern Şiirin Klasik Medreseye Bakış Açısı*" konulu bir tebliğ sundu. Daha sonra aynı oturumda olmak üzere Prof. Dr. İbrahim Yılmaz, "*Ahmet Cevdet Paşa'nın Medrese Eğitimi ile İlgili Görüşleri*" konulu tebliğini sunarken; Yrd. Doç. Dr. Nurullah Ulutaş da, "*Medrese-Tekke Çatışmaları Ekseninde Rind ve Zahid Tipleri*" isimli başka bir tebliğ sundu. Bu tebliğlerde ortaya çıkan ortak konu medresede eğitim-öğretimi yapılan Arapça derslerinin durumlarına ilişkin saptamalar ile şiir kültürümüzün medreselerde ne derecede yer edinebildiğine ilişkin bazı tespit ve mülahazalar olmuştur.

Prof. Dr. H. Yunus Apaydın tarafından başkanlığı gerçekleştirilen VI. oturumun C salonunda, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Dinçoğlu tarafından, "*Doğu Medreselerinde Okutulan Hadis Kitapları ve Dersleri (Muş Yöresi)*" isimli bir tebliğ sunulurken; Yrd. Doç. Dr. Kamil Kömürcü tarafından da, "*Esîrüddîn el-Ebherî Ekseninde Medreselerde Mantık Eğitimi ve Bu Eğitimin Günümüz Medreselerine Yansımaları*" başlıklı

bir tebliğ sunuldu. Aynı oturumda daha sonra ayrıca Yrd. Doç. Dr. Şirin Gül, “*Sahn-ı Semân Medreselerinden Günümüz Fıkıh Eğitime Bir Köprü*” konulu bir tebliğ sunarken; Yrd. Doç. Dr. Yasin Kurban da, “*Medreselerde Temel Fıkıh Usûlü Eseri Olarak Okutulan ‘Tenkîhu’l-Usûl ve Tavdîhu’t-Tenkîh*” başlıklı bir tebliğ sundu. Bu tebliğlerde öne çıkan ana unsur, medreselerde okutulan Hadis ve İslâm Hukuku ders içerikleri ve programları ile ilgili analizlerdir. Medreselerde okutulan Hadis ve İslâm Hukuku dersleriyle ilgili kaynak ve müfredat belirsizlikleri veya yerterli olup-olmadıklarıyla alakalı ilmî ve bilimsel veriler dinleyicilerle paylaşıldı.

Sempozyumun 3. gününe ait VII. ve son oturumlar saat 10.30’da başladı ve 11.45’te sona erdi. VII. oturumun A salonunda başkan Prof. Dr. Yusuf Işıcık idi. Bu oturumda Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Doğan, “*Medreselerde Okutulan Temel Akide Kitapları Üzerine Bazı Tespit ve Mülâhazalar (Şerhu’l-Akâid, Şerhu’l-Mevâkıf, Tevâli’u’l-Envâr min Metâli’l-Enzâr, Şerhu Cevhereti’t-Tevhîd ve Şerhu’l-Emâlî)*” başlıklı tebliğini sunarken; Doç. Dr. Cemalettin Erdemci de, “*Dünden Bugüne Medreselerde Kelâm Eğitimi ve Topluma Yansıma Biçimleri*” konulu bir tebliğ sundu. Muhteva olarak bu tebliğlere yakın bir tebliğ de Yrd. Doç. Dr. Harun Çağlayan tarafından, “*Medrese Eğitim Sisteminde Kelâm İlmine Bakış*” ismiyle sunuldu. Aynı oturumda sonradan Yrd. Doç. Dr. Mithat Eser, “*Doğu Medreselerinde İslâm Tarihi ve Siyer Eğitimi*” başlıklı tebliğini sunarken; Yrd. Doç. Dr. Fikret Gedikli de, “*Kur’ân Kursları ve Medreselerde Kur’ân Öğretimi ve Hafızlık Eğitimi*” konulu bir tebliğ sundu. Bu tebliğlerde, medrese ders müfredatlarında ve programlarında yer alan Kelâm ilmi ile ana ders kitabı olarak okutulan akâid kitaplarının bilimsel ve nesnel açıdan bir incelemesi söz konusu edildi. Hiç kuşkusuz bu doğrultuda var olan eksiklik ve yanlışlıklar tespit edilmeye çalışılmış ve okutulacak yeni ders müfredat ve içeriklerinin neler olması gerektiği lüzumuna değinilmiştir. Aynı husus İslam Tarihi dersleri ve Hafızlık eğitimi için de ifade edilmiş ve yeni projelerin hem medrese hem de ilahiyat programlarında yer almasının, kalifiye ve nitelikli insan yetiştirilmesi açısından önemli olduğu dillendirilmiştir. Bu bağlamda Hüseyin Doğan’ın tebliğinde aktarmış olduğu şu tespitleri kayda değerdir:

“Medrese eğitim-öğretim sisteminde ders kitabı olarak okutulan temel akâide kitaplarının daha çok şerhlere, taliklere ve haşiyelere dayalı bir müfredat üzerinden belirlenmeye çalışıldığı ve bu doğrultuda okutulduğu gözlenmektedir. Hiç kuşku yok ki bu kitapların içerik olarak birleştirici, bütünleştirici, kapsayıcı ve toparlayıcı konuları ele almaları ve işlemleri bakımından medrese programlarında yer almalarının makul ve izah edilebilir taraflarının olduğu muhakkaktır. Ancak anılan ders kitaplarından hiçbirisi, ne epistemolojik olarak ne de metodolojik bakımdan medresenin faaliyetlerine ve birikimlerine herhangi bir şey ilave etmiş değildir. Çözümlemeci, sorgulamacı ve eleştirel bir mantık geliştirilmediği için, söylemler geleneği aşamamış olup kitleleri kucaklayıcı ve toparlayıcı genel bir akâid sahası vücuda getirilememiştir. Zira medrese tarafından oluşturulduğu iddia edilen kısmî akâid alanı, belli bazı itikâdî ve mezhebî doktrinlere bağlı kalmak zorunda kalmış ve bu doktrin ya da kuramların kendi içinden doğduğu ve gün yüzüne çıktığı orijinal akâid metinleri ise, arenada “siyasal birer metin” olarak algılanmıştır.

Medreselerde akâide alanında et-Taftâzânî, el-Beyzâvî veya el-Cürcânî'nin şerh ve taliklerinin okunması yahut da okutulması için harcanan mesaisinin yarısı diğer akâid-kelem kitaplarına ayrılıyorsa, kuşkusuz daha hayırlı ve olumlu olurdu. Çünkü el-Gazzâlî (ö.505/1111), er-Râzî (ö.606/1210), el-Âmidî (ö.631/1233) veya el-Kâdî 'Abdülcebbâr (ö.415/1024) gibi kelâmî-felsefî nosyonu çok iyi çözümleyebilen ve kaleme almış oldukları kelâm eserlerinin içerikleri noktasında gerek epistemolojik gerekse de metodolojik olarak çağlar öncesinden günümüze ışık tutacak temel alt yapı ve mantaliteyi sunmaları sebebiyle medreselerin, bu tipoloji ve kalitedeki İslâm bilginlerinden mutlaka istifade etmeleri gerekirdi. Ne yazık ki anılan zevattan hiç birisinin akâide kitapları medrese programlarına dâhil edilmediği gibi, bu kitaplara itibar ve rağbet edilmemesi gerektiği tarzında son derece katı, haksız ve muhafazakâr anlayışın yıllarca yine medrese içinde savunuculuğunun yapıldığı da tarihî olarak bilinen bir gerçektir. Bu itibarla her ne olursa olsun medrese geçmişinden önemli dersler çıkararak geleceğini yeniden inşa etmenin yollarını aramalı, başlangıçtaki varlık nedenini yeniden keşfetmelidir. Kur'ân ve sünnetten ilham alarak varlık bulan medrese, bu istikametteki çizgisini muhafaza etmek suretiyle ilâhiyat eğitim ve müfre-

datını da ıskalamadan arada köprü kurmayı başarabilmeli ve sekülerleşen ve globalleşen dünya düzeninde modernite ve akılcılığı da asla bir tehlike olarak algılamamalıdır."

VII. oturumun B salonunda ise başkan Abdülbaki Güneş idi. Bu oturumda Yrd. Doç. Dr. Recep Aslan, "*Molla Hâlid Zengokî (ö.1968) ve İlmî Kişiliği*" isimli bir tebliğ sunarken; Yrd. Doç. Dr. Burhan Atsız da, "*Abdülhâdî el-Araşki'nin (ö.2000) Lokmân Süresi'nin Tefsiri Adli Eserinin İçerik ve Metot Açısından İncelenmesi*" konulu bir başka tebliğ sundu. Ayrıca bu oturumda Yrd. Doç. Dr. Yusuf Batar, "*Siirtli Müderris Şeyh Müşerref Özcan (1926-2008)*" başlıklı bir tebliğ arz ederken; Yrd. Doç. Dr. Harun Ögmüş de, "*Nüreddîn Can Hoca (ö.2011) ve Tedrîs Metodu*" konulu başka bir tebliğ sunmuş böylece oturumlar tamamlanmıştır. Bu son oturumdaki tebliğlerde daha çok, son dönemlerde yaşamış olan medrese müderrislerinin hayatları, eserleri ve ilmî yöntemlerinden hareketle, diğer bir deyişle somut saptamalardan esinlenerek konular işlenemeye çalışıldı.

Sempozyumun son günü olan 07 Ekim 2012 pazar günkü kapanış oturumunun başkanı Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma idi. Bu oturumda söz alan başkan Sırma, Muş Alparslan Üniversitesi Rektörlüğü ve İlahiyat Fakültesi işbirliği ile hazırlanan bu uluslararası sempozyumun oldukça verimli ve münbit geçtiğini belirterek, bundan sonra düzenlenecek olan sempozyumların ilk basmağını oluşturması anlamında kayda değer olduğunu vurguladı. Ayrıca, bu sempozyum ile medrese ve ilâhiyatın bir araya geldiğini ve bilim dünyasına çok yararlı katkılar sağlandığını ifadeye çalışan Sırma, sözlerine şöyle devam etti:

"Bizim öğrencilerimiz, asistanlarımız bugün profesör oldular. İmâm el-Gazzâlî'yi eleştiriyorlar, İbn Sînâ'yı konuşuyorlar. Bundan çok mutlu oluyorum. Bizler bu günleri hayal ve tasavvur bile edemedik..."

Kapanış oturumunda ikinci söz, Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı ve Muş Alparslan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Fethi Ahmet Polat'a aitti. Böyle bir sempozyum ve organizasyona Muş'ta imza atmaktan dolayı büyük bir sevinç ve gurur duyduklarını belirten Polat, medrese ve ilâhiyat birikiminin böylesine uluslararası bir sempozyumda tartışılmış olmasından başta

İslâm dünyası ve insanlık adına büyük yararların gerçekleşmiş olduğuna inandığını sözlerine ekledi. Polat, bu meyanda sözlerine şöyle devam etti:

“Doğu Anadolu Bölgesi’nin medreseler özelinde makûs taliine bir son vermesi ve medreselerin geçmişteki parlak günlerine dönmesi için medreseler eliyle başlatılacak bir ıslah çalışmasının muazzam sonuçları olacaktır. Mamafih bölgedeki medreselerin müderrislerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Sevindirici bir gelişme olarak kaydetmeliyim ki, sempozyum için davet götürdüğümüz tüm medreseler, hüsn-ü teveccüh göstererek bu organizasyonun önemine vurgu yapmış, memnuniyetle davetimize icabet etmiş, yıllardır bekledikleri böyle bir çalışmayı gündeme getirdiğimiz için duygulu diyaloglar eşliğinde bizlere sofralarını ve gönüllerini açmışlardır. Medreseler bu sempozyuma katılım ve destek hususunda istekli davranmakla aslında ilim sahasındaki özgüvenlerini de ortaya koymuşlardır. Bu yaklaşımlarıyla onlar, kendilerini her mahfilde ifade edebileceklerini, taleplerini cesaretle seslendirebileceklerini göstermiş oldular. Öyle zannediyorum ki, bu bilgi şöleninde hem müderrislerimiz akademisyenlerimizden bir şeyler aldı hem de akademisyenlerimiz müderrislerimizden... Şahsım adına şu kadarını belirteyim; görev yaptığım her yerde medrese kökenli kardeşlerimize pozitif ayrımcılık yaptım. Onları akademik dünyaya kazandırmak için elimden gelen her türlü çabayı harcadım; çünkü onlar bunu fazlasıyla hak ediyorlardı. Kendim de kısmen medrese kökenli biri olarak onlardan tek isteğim; sisteme ya da devlete küserek kendilerini marjinalleştirmemeleri, küşe-i uzlete çekilmemeleridir. Çekildiğiniz her alanın başkaları tarafından işgal edileceğini unutmayınız.

Bugün Türkiye’de 80’e yakın İlahiyat Fakültesi açılmış olduğu halde, bu fakültelere yetkin bilim adamları bulmakta güçlük çekmekteyiz. Örneğin en yeni fakültelerden biri olan Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne sahasında uzman akademisyenler bulmak için bölgenin kanaat önderlerinin gerek şahsıma gerekse diğer bazı fakülte dekanlarına müracaatları olduğunu, ancak onlara olumlu cevap veremediğimizi üzümlere belirtmek istiyorum. Oysa Siirt’in yanı başında Tillo, Ohin ve Norşin medreseleri vardır. Dolayısıyla bu açık, belki de en kolay bu bölgelerde kapatılabilir; ancak durum hiç de öyle değildir. Demek ki üniversitelere intisap için gerekli şartları taşıyan med-

rese mezunlarımızın sayısı ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Beklentimiz ve duamız, nicelik açısından azımsanmayacak bir sayıya ulaşmış bulunan bölge medreselerinin, nitelik itibarıyla da ilim dünyasının arzu ettiği bir düzeye gelmesidir...”

Sempozyumunda son söz ise Muş Alparslan Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nihat İnanç'ındı. İnanç, sözlerinde, üç gün süreyle devam eden bu büyük organizasyonda müderrisler ile ilâhiyatçı bilim insanlarının malumatlarını paylaştıklarını ve ülkemizin İslâm dünyasının bu ilmî birikimden istifade edeceğini umduğunu ifadeye çalıştı. Tarihe bugün Muş'ta düşülen bu notun, ancak değerli bilim adamları ve diğer katılımcıların sayesinde kayda geçirildiğini vurgulayan İnanç, organizasyon noktasında gözden kaçan kimi kusur ve eksikliklerin, katılımcı bilim insanlarının engin gönül dünyalarında hoş karşılanacağına olan inancını yineledi. Daha sonra, İnanç, sempozyuma uzaktan ve yakından iştirak ederek büyük bir heyecan ve renk katan başta bilim insanları, müderrisler, diğer katılımcılar olmak üzere emeği ve hizmeti geçenlere ayrı ayrı teşekkür ettiğini beyan ederek sözlerini tamamladı.

Sonuç olarak; Muş Alparslan Üniversitesi Rektörlüğü ve Muş Alparslan Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi işbirliği ve ev sahipliğinde gerçekleştirilen bu ilmî ve bilimsel sempozyum, bugüne değin bölgede yapılmış en geniş katılımlı uluslararası bir sempozyum olması sebebiyle kayda değerdir. Ülkemizden ve dünyanın değişik üniversitelerinden çok değerli ve saygın bilim insanları ile bölgedeki medrese müderris ve mollalarının katılımıyla gerçekleştirilen bu organizasyon, Türkiye'deki medrese algısına ve yorumuna olan bakış açısını değiştirmiş olup; medreselerin halkla kucaklaşması ve bütünleşmesi sadedinde önemli bir çığırın aşılmasında belirleyici olmuştur.

Genelde bütün medreselerin özelde de Doğu ve Güneydoğu Anadolu medreselerinin problemlerini, ders program ve müfredatlarını, yöntemlerini ve hayat algılarını tanıtmayı ve bu eksen doğrultusunda medreselerin beklentilerine cevap vermeyi hedefleyen bu uluslararası sosyal organizasyonun, başta bölgede olmak üzere ülkemizin değişik yer ve bölgelerinde yapılacak olan ilmî ve bilimsel toplantıla-

ra önemli ölçüde kaynaklık edeceği muhakkaktır. Bu sayede medreseler hem geçmişinden önemli dersler çıkaracaklar hem de geleceklerini planlama ve inşa etme noktasında ciddi açılımlar ve imkânlar yaratacaklardır.

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DOĞAN
Muş Alparslan Ü. İslâmî İlimler Fakültesi
İslâm Mezhepleri Tarihi
huseyindogan5555@hotmail.com